

**Anna
Jasińska**

Współczesne portrety profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego

W ZBIORACH MUZEUM COLLEGIUM MAIUS

**Współczesne
portrety
profesorów
Uniwersytetu
Jagiellońskiego**

Anna Jasińska

**Współczesne
portrety
profesorów
Uniwersytetu
Jagiellońskiego**

W ZBIORACH MUZEUM COLLEGIUM MAIUS

**Kraków
2024**

Anna Jasińska
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 <https://orcid.org/0000-0002-4769-4340>
 anna.jasinska@uj.edu.pl

© Copyright by Anna Jasińska, Uniwersytet Jagielloński and Księgarnia Akademicka, 2024

RECENZENT

prof. dr hab. Stanisław Waltoś

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Ewa Dąbrowska

FOTOGRAFIE

Janusz Kozina

PROJEKT OKŁADKI

Aleksandra Winiarska

ISBN 978-83-8368-055-2 (druk)
ISBN 978-83-8368-056-9 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788383680569>

Na okładce wykorzystano fragmenty portretów profesorskich autorstwa
Andrzeja Okińczycy, Alojzego Siweckiego, Martina Moocka,
Wlastimila Hofmana, Mirosława Sikorskiego, Zofii Rudzkiej

Publikacja sfinansowana przez Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

7	Wstęp
25	Katalog
383	Aneks do kolekcji portretów profesorów w zbiorach Collegium Maius
393	Bibliografia
401	Summary
403	Indeks nazwisk profesorów
405	Indeks nazwisk malarzy

Wstęp

Galeria portretów profesorskich w zbiorach Muzeum Collegium Maius jest jedyną tego typu kolekcją w Polsce i jedną z ciekawszych zachowanych w Europie¹. Najstarsze wizerunki profesorskie w zbiorze liczącym ponad trzysta płócien pochodzą z XVI w. Tradycja portretowania najwybitniejszych akademików Uniwersytetu Jagiellońskiego kontynuowana jest do dnia dzisiejszego. Kolekcja od wielu lat stanowi przedmiot badań naukowych. W 2010 r. wydano książkę *Nowożytnie portrety profesorów Akademii Krakowskiej w zbiorach Collegium Maius*², obejmującą zespół najstarszych 28 obrazów datowanych od XVI do końca XVIII w. Ich wszechstronne zbadanie było możliwe dzięki grantowi uzyskanemu z The Getty Foundation³. W 2019 r. ukazał się kolejny katalog: *Portrety profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego działających od 1800 do 1945 roku w zbiorach Muzeum Collegium Maius*⁴, przedstawiający 185 wizerunków. Niniejszy tom jest trzecim i ostatnim prezentującym kolekcję portretów profesorskich w zbiorach Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Obejmuje on 108 obrazów namalowanych po 1945 r. Powstały korpus stanowi ikonograficzną dokumentację prezentującą podobizny profesorów i jednocześnie tworzącą narrację dotyczącą historii najstarszej polskiej uczelni – krakowskiej Almae Matris.

Zbiór współczesnych portretów znajdujących się w Dziale Malarstwa, na numerach inwentarzowych Muzeum UJ, nigdy nie został opracowany. Tylko nie-liczne portrety wykorzystywano w publikacjach jako ilustracje do postaci danych profesorów. Zbiór ten możemy podzielić na trzy okresy. Pierwszy obejmuje lata 1951-1976, kiedy Muzeum kierował prof. Karol Estreicher jun.; muzealne zbiory wzbogaciły się wówczas o 13 portretów profesorów, głównie rektorów. Drugi okres, 1977-2011, to czas kierowania muzeum przez prof. Stanisława Waltosia.

1 Wśród galerii portretów profesorskich uniwersytetów europejskich należy wyróżnić kolekcje w Oksfordzie, Bolonii, Padwie, Amsterdamie, Halle.

2 *Nowożytnie portrety profesorów Akademii Krakowskiej w zbiorach Collegium Maius / Portraits of Professors of the Cracow Academy in the Collections of Collegium Maius*, red. A. Jasińska, Kraków 2010.

3 Projekt przeprowadzony w latach 2005-2007 w Muzeum UJ we współpracy z Akademią Sztuk Pięknych w Krakowie. Kierownik projektu: dr Anna Jasińska.

4 A. Jasińska, *Portrety profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego działających od 1800 do 1945 roku w zbiorach Muzeum Collegium Maius*, Kraków 2019.

Na przestrzeni 35 lat jego kierownictwa stworzono galerię współczesnego portretu profesorskiego. Kolekcja wzbogaciła się aż o 92 obrazy przedstawiające profesorów, w przeważającej mierze krakowskich akademików, choć w katalogu ujęto również wizerunki profesorów innych uczelni. W trzecim okresie, po 2011 r., kiedy kolejnym dyrektorem uniwersyteckiego Muzeum został prof. Krzysztof Stopka, zbiory wzbogaciły się o trzy portrety.

Wizerunki profesorskie były kupowane przez Uniwersytet na rynku antykwarycznym, zamawiane u artystów bądź przekazywane w darze przez różne osoby lub instytucje. W tworzeniu galerii współczesnego portretu kierowano się zasadą, że u jednego artysty można było zamówić dwa portrety. Dawało to gwarancję zróżnicowania galerii zarówno pod względem nazwisk, jak i jakości artystycznej. Owszem, mamy przykłady większej liczby portretów wykonanych przez jednego artystę (np. Andrzej Okińczyc, Mirosław Sikorski), ale wynika to z przekazywania darów przez samych twórców oraz przez właścicieli portretów.

Budowanie galerii nie było łatwe, zwłaszcza przed 1989 r. Ówczesna kondycja finansowa Muzeum była trudna. Z pomocą przy zakupie portretów profesorów zamawianych przez prof. Waltosia u artystów przysłała p. Janina Górka-Czarnecka⁵, która wówczas pełniła funkcję dyrektora Wydziału Kultury Urzędu Miasta Krakowa. To za jej pośrednictwem portrety były kupowane u malarzy, następnie przekazywane przez Wydział Kultury do zbiorów Collegium Maius. Dzięki tej współpracy do zbiorów uniwersyteckich trafiło 25 profesorskich portretów zakupionych przez Urząd Miasta Krakowa. Pierwszym obrazem zakupionym przez Wydział Kultury i przekazanym do Collegium Maius był wizerunek prof. Karola Estreichera jun. autorstwa Stanisława Krzyształowskiego, zamówiony w 1977 r. przez prof. Waltosia, wówczas już dyrektora Muzeum UJ. Był to też gest następcy Estreichera, podkreślający zasługi jego poprzednika jako twórcy Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kolejnym obrazem, zakupionym do Muzeum w drugim okresie, w 1979 r., był portret prof. Stanisława Pigonia autorstwa Krzysztofa Buckiego. Patrząc z perspektywy czasu, był to trafiony i szczęśliwy zakup. O ile zakupiony portret prof. Karola Estreichera był pewnym gestem, o tyle portret Pigonia rozpoczął kolekcję znaczących współczesnych portretów, które nie tylko tworzą bogaty materiał ikonograficzny, ale też stanowią znakomity przegląd współczesnego polskiego malarstwa portretowego. Większość autorów wizerunków to znani polscy malarze, którzy weszli na stałe do klasycznego kanonu malarstwa polskiego m.in.: Zbysław Grzywacz, Zbysław Maciejewski, Leszek Sobocki (wszyscy z Krakowa), Andrzej Okińczyc (Poznań), Antoni Fałat (Warszawa), Jerzy Duda-Grac (Katowice).

⁵ Janina Górka-Czarnecka – znana krakowska właścicielka Galerii Artemis, działającej od 1994 r., prezentującej współczesną sztukę polską z zakresu malarstwa, grafiki, rzeźby i fotografii.

Il. 1. Sala z lunetami w Collegium Maius

Powstająca galeria współczesnych portretów profesorów, zwłaszcza od lat 50. do początków lat 80. XX w., w dużej mierze odbija ówczesną sytuację – jak zawsze sztuka nosi znamię – *signum temporis*. W pierwszym okresie tworzenia galerii powstało 10 portretów rektorów⁶, pełniących tę funkcję z politycznego nadania. Dzisiaj, bez względu na ich polityczne zaangażowanie, obrazy te są świadectwem historii Almae Matris. W drugim okresie istnienia galerii sportretowano 9 rektorów, pozostałe obrazy to wizerunki profesorów. Z trzeciego okresu mamy 3 portrety profesorów. Po 1989 r. wybór malarzy i pozyskiwanie środków na zakupy obrazów były znacznie ułatwione, co nie znaczy, że nie trzeba było zabiegać o fundusze u różnych sponsorów. Wśród współczesnych portretów z kolekcji Muzeum UJ znajdują się również wizerunki profesorów z innych uniwersytetów – one również zostały ujęte w tym tomie.

Współczesne wizerunki ukazują akademików w innej konwencji aniżeli obrazy sprzed 1945 r. Zdarzają się portrety tradycyjne, nawiązujące do stylu z przełomu XIX i XX w., ale większość prezentuje luminarzy nauki w inny sposób:

⁶ W uczelniach publicznych od 2008 r. kadencja rektora trwa 4 lata (wcześniej 3 lata), rozpoczyna się 1 września w roku wyborów, a kończy 31 sierpnia w roku, w którym upływa kadencja. Jedna osoba nie może zostać wybrana do pełnienia funkcji rektora na więcej niż dwie następujące po sobie kadencje.

Il. 2. Sala z lunetami w Collegium Maius

w kameralnych, czasami wręcz zaskakujących ujęciach, swobodnie ubranych (z wyjątkiem kilku portretów rektorów, których zwykle obowiązuje ceremonialny strój rektorski). Również sposób malowania jest zgodny z duchem czasu – współcześnie twórcy swobodnie wykorzystują różne techniki i maniery, szukają rozwiązań, które oddawałyby raczej istotę natury portretowanego, niż zbliżały się do fotograficznej wierności.

Część współczesnych portretów prezentowana jest w stałej ekspozycji Collegium Maius, w tzw. Sali z lunetami (il. 1-4), w Sali Senackiej Collegium Novum (il. 5-6) oraz w sali konferencyjnej w Auditorium Maximum (il. 7), gdzie eksponowane są portrety rektorów UJ. Zwyczajowo portrety profesorów trafiają na ekspozycję po ich śmierci – oby zatem te przechowywane w magazynie Działu Malarstwa jak najdłużej w nim pozostawały⁷.

Przedstawione w katalogu wizerunki profesorów opatrzone zwięzłymi, encyklopedycznymi notami biograficznymi, podkreślającymi ich główne osiągnięcia naukowe.

⁷ Ekspozycja portretów rektorów w Auditorium Maximum to jedyne odstępstwo od zasady, w myśl której nie eksponuje się portretów osób żyjących.

Il. 3. Sala z lunetami w Collegium Maius

Portretowani byli wybitnymi profesorami zasłużonymi dla polskiej nauki, mającymi znaczące osiągnięcia w prowadzonych przez siebie badaniach. Prof. Waltoś tak pisze o powstawaniu galerii:

Chciałem zapoczątkować tworzenie galerii współczesnego portretu profesorskiego, bez tóg, bereł, łańcuchów. Portrety miały być świadectwami odczytywania osobowości modeli i talentu malarzy, stosunku psychicznego nawiązującego się w czasie pozowania. Oczekiwałem również, że zostanie spełniony drugi warunek dobrego portretu – rozpoznawalność osoby portretowanej. Zastrzegłem sobie wybór „objektów”. Ryzyko było spore, wprost proporcjonalne do ambicji i apetytu na uwiecznienie. Starałem się kierować moim rozeznaniem wśród profesury. Tkwiąc w niej, wie się mniej więcej, kto się wyróżnia. Niewidzialne sądy uczonych nie posługują się oceną punktową. Dzięki temu, że za portrety nie miał płacić Uniwersytet, byłem zwolniony z obowiązku zwracania się do rektora z prośbą o wyznaczenie jakiegoś komitetu kwalifikującego osoby godne sportretowania. Dobór malarzy także sobie pozostawiłem. Dobrze jednak wiedziałem, że nie obędzie się bez zasięgania rady w środowisku malarskim. Najbliżej było mi do Jacka⁸, mojego brata. Wiedział dobrze, kto jest

⁸ Jacek Waltoś – artysta malarz, profesor ASP w Krakowie.

portrecistą. Zawdzięczam mu kilka pierwszych podpowiedzi. Bardzo cennych. Później moim głównym doradcą została dr Anna Jasińska, bardzo dobra znawczyni malarstwa, szczególnie portretowego⁹.

Dbłość o ciągłość galerii portretowej i jej rozwój ma ogromne znaczenie dla historii uczelni. Jednocześnie galeria tworzy jej wizerunek, wzmacniając jej prestiż i tożsamość. To poprzez portrety przekazuje się pamięć o wybitnych postaciach polskiej nauki. Leon Battista Alberti pisał, że znaczenie sztuki portretowej opiera się przede wszystkim na tym, że dzięki wizerunkom „umarli po stuleciach jeszcze pozostają żywi”¹⁰. Zdanie to dotyczy wszystkich wizerunków profesorów w zbiorach muzealnych, których dokumentacja w trzech katalogach stanowiących korpus portretów profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego przedstawia nie tylko sylwetki portretowanych, lecz też niesie ze sobą bogatą narrację dotyczącą znaczenia osoby, historii i kontekstu, w którym portretowany był aktywny.

Portret należy do trudnego gatunku malarskiego. Dla zamawiającego ważne jest, by portret spełniał dwa warunki: wykazywał podobieństwo i świadczył o osobowości modela. Dlatego też i w tej galerii obrazy są zróżnicowane pod względem artystycznym. Jak podaje *The Dictionary of Art*: „Malarstwo portretowe jest [...] malowaniem z pamięci, i to malowaniem wyobrazonego sobie charakteru, z umiejscowioną przed nami osobą portretowaną, po to, by pomagała naszej pamięci i naszej inteligencji”¹¹. Namalowanie dobrego wizerunku nie jest łatwą sztuką; aby powstał wysokiej klasy portret, musi zaistnieć w jednym miejscu i w tym samym czasie wiele czynników, a taki szczęśliwy zbieg okoliczności nie zdarza się często.

* * *

Lata po 1945 roku to czas odradzania się Uniwersytetu Jagiellońskiego po tragedii II wojny światowej, trudne stalinowskie lata pięćdziesiąte oraz późniejszy, trwający do dziś, okres intensywnego rozwoju. W latach powojennych istotne zmiany zaszły także w gmachu Collegium Maius – siedzibie Muzeum UJ, do którego zbiorów należy kolekcja portretów profesorskich. Powojenną historię uczelni można podzielić na cztery zróżnicowane okresy: odradzanie się uczelni po wojennej traumie, lata stalinowskie, przypadający na rok 1964 jubileusz 600-lecia uniwersytetu, który stał się impulsem do modernizacji i rozbudowy uczelni, oraz

⁹ S. Waltoś, *Wędrowanie po wyspach pamięci*, Warszawa 2019, s. 426; więcej o galerii portretu współczesnego w Collegium Maius zob. *ibidem*, s. 426-437.

¹⁰ Cyt. za: A. Ryszkiewicz, *Polski portret zbiorowy*, Wrocław 1961, s. 12.

¹¹ *Portrait*, [hasło w:] *The Dictionary of Art*, vol. 25, ed. J. Turner, London 1996, s. 283.

Summary

The professor portrait gallery in possession of the Collegium Maius Museum is the only collection of its kind in Poland and one of the most interesting university collections in Europe. The tradition of portraying the academics of the Krakow Alma Mater continues to this day. The Collegium Maius collection has been the subject of scientific research for many years. In 2010, a monograph titled *Nowożytny portrety profesorów Akademii Krakowskiej w zbiorach Collegium Maius* (Modern Portraits of Professors of the Krakow Academy in the Collections of Collegium Maius) was published, covering the oldest set of paintings from the 16th to the end of the 18th century. In 2019, another catalog was released, *Portrety profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego działających od 1800 do 1945 roku w zbiorach Muzeum Collegium Maius* (Portraits of Professors of the Jagiellonian University from 1800 to 1945 in the Collections of the Collegium Maius Museum). This publication is the third and final volume presenting the collection of professor portraits in possession of the Jagiellonian University Museum. It presents works painted after 1945. The created corpus constitutes an iconographic documentation presenting the portraits of distinguished professors while also establishing a narrative about the history of the oldest Polish university – the Krakow Alma Mater.

KEYWORDS: Jagiellonian University, professors, portrait gallery, contemporary Polish painters

Galeria portretów profesorskich w zbiorach Muzeum Collegium Maius to jedyna tego typu kolekcja w Polsce i jedna z ciekawszych uniwersyteckich kolekcji w Europie, od wielu lat będąca przedmiotem badań naukowych. W 2010 roku wydano książkę *Nowożytny portrety profesorów Akademii Krakowskiej w zbiorach Collegium Maius*, obejmującą najstarszy zespół obrazów (od XVI do końca XVIII wieku). W 2019 roku ukazał się kolejny katalog: *Portrety profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego działających od 1800 do 1945 roku w zbiorach Muzeum Collegium Maius*. Niniejsza publikacja jest trzecim i ostatnim tomem prezentującym kolekcję portretów profesorskich w zbiorach Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przedstawia obrazy namalowane po 1945 roku, których reprodukcje w większości nie były nigdy publikowane. Powstały korpus stanowi ikonograficzną dokumentację ukazującą podobizny zasłużonych profesorów i jednocześnie tworzy narrację dotyczącą historii najstarszej polskiej uczelni – krakowskiej Almae Matris.

Dr Anna Jasińska – historyk sztuki, muzealnik, kustosz Działu Malarstwa Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autorka wielu artykułów o sztuce oraz książek: *Malarstwo obce w zbiorach Collegium Maius* (2003), *Nowożytny portrety profesorów Akademii Krakowskiej w zbiorach Collegium Maius* (2010, red.), *Portrety profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego działających od 1800 do 1945 roku w zbiorach Muzeum Collegium Maius* (2019) oraz niniejszego tomu, obejmującego zbiór portretów profesorów namalowanych po 1945 roku. Współautorka (wraz z A. Jasińskim) książki *Stare kolekcje – nowa architektura. O problemach modernizacji muzeów kolekcjonerskich* (2020).

<https://akademicka.pl>

